

TERMAL TURİZM POTANSİYELİ AÇISINDAN KOZAKLI (NEVŞEHİR) KAPLICALARI

Turhan ÇETİN*

ÖZET

Bu araştırmada Kozaklı (Nevşehir) ilçe merkezinin termal turizm potansiyeli ve turistlerin termal turizm ile ilgili düşünceleri değerlendirilmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kozaklı ilçe merkezindeki termal otellerde konaklayan 144 turist oluşturmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası bulunduğu termal tesise arkadaş ve akraba tavsiyesi ile geldiğini belirtmiştir. Katılımcıların onda biri de bulunduğu termal tesise doktor tavsiyesi ile geldiğini belirtmişlerdir. Turistlerin Kozaklı'daki termal tesislere gelmekteki en önemli amaçlarının %32,6 ile sağlığımı yararlı olduğu için ve %28,5 ile dinlenme amaçlı olduğu görülmektedir. Katılımcıların termal tesislere geliş sayıları cinsiyetlerine göre değişmektedir. Termal tesislere ikinci ve daha fazla gelenlerin yaklaşık üçte ikisi kadındır. Yörenin dünyada iyi tanınan ve termal turizmin merkezi olabilmesi için uluslararası düzeyde iyi tanıtılması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Kozaklı, Nevşehir, Termal Turizm, Kozaklı Kaplıcası, Sağlık Turizmi.

KOZAKLI (NEVŞEHİR) SPAS AS REGARDS TO THERMAL TOURISM POTENTIAL

ABSTRACT

This study is related to the opinions of the people of the Kozaklı town of Nevşehir province and the visitors coming to the town regarding to thermal tourism potential of the region. The study was carried out by the use of quantitative research models. The sample of the study was constituted by 144 visitors staying in the thermal hotels of the town. More than half of the participants stated that they come to the town upon the advice of a friend or a relative. One tenth of the visitors said that they came there upon the suggestion of a doctor. One third of the participants appeared to have come to the town for health reasons and one third of them were there for relaxation. The number of the visitors changes according to the gender. Two third of the people who came to the facilities more than twice were women. The region needs international advertisement in order to become a thermal tourism center with worldwide recognizance.

Keywords: Kozaklı, Nevşehir, thermal tourism, Kozaklı spas, health tourism.

1. Giriş

Turizmin, Latince sözcük olarak dönme, dolaşma anlamına gelen *tornus* sözcüğünden türediği (Özçağlar, 2000:162) ve Fransızca *tour* (turlamak, tur atmak) fiilinden geliştirilerek literatüre girdiği bilinmektedir (Doğanay, 2001:9). Basit anlamıyla turizm, dinlenmek ve tatil geçirmek amacıyla geziye çıkmaktır (Soykan, 2004:6; Özgüç, 2003:14). Köksal (1994) ise turizmi “zevk için seyahat olayı” olarak nitelendirmiştir. Uluslararası Turizm Uzmanlar Birliği (AIEST)’ne

* Yard. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD., elmek: cetin.turhan@gmail.com.

göre turizm, yabancıların seyahat ve geçici veya sürekli asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek koşuluyla, konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların tümü olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde turizm olgusu, hızla değişerek yeni turistik olguların ortaya çıktığı bir süreç dönüşmüştür. Bu nedenle turistik ürünü talep edenlerin istekleri, turizmi arz eden ülkelerin ürünlerini çeşitlendirmesini beraberinde getirir. Turizmin çeşitlendirilmesi kapsamında ele alınan önemli aktivitelerden biri de termal turizmdir (Kozak, 1996; Doğanay, 2001; Doğaner, 2001; Özgüç, 2003; Ünlüönen ve Tayfun, 2009; Piri, 2008; Tunçsiper ve Kaşlı, 2008; Özbek ve Özbek, 2008; Sandıkçı, 2007). Türkiye’de termal turizme gereken önemin verilmesi hem Türk turizmini çeşitlendirecek hem de daha az turistle daha fazla döviz elde edilecektir.

Turizm sektöründeki ilerlemelerde gelişmiş ülkelerin rolleri büyüktür. Çünkü kent yaşamından sıkılan insanlar, dinlenmek, hobilerini tatmin etmek vb. sebeplerle değişik mekânlara veya rekreasyon alanları aramışlardır. Bu bağlamda özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra turizm sektörü önem kazanmıştır. Bu dönemden sonra turizmini geliştiren ülkeler, bütçe açıklarının kapatılmasında bu gelirlerden önemli ölçüde yararlanmışlardır. Nitekim günümüzde de ülkemiz için bu durum geçerlidir. Turizm, dış ticaret açığımızın kapanmasında 21,3 milyar dolar katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, insanlar ve ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ve soğuk savaş rüzgârlarının yok edilmesinde turizm sektörü oldukça etkili rol oynamıştır (Olalı, 1981; Akova, 1998). 2009’da dünyanın en çok turist çeken ve en çok turizm gelirin sahibi ilk 10 ülkesinin sıralamasına göre Türkiye, gelen turist sayısında 7. sırada, turizm gelirleri arasında ise 9. sırada yer almaktadır (UNWTO).

Dünya turizm sektörü her geçen yıl büyümektedir. 1950’de turizm hareketine 25 milyon kişi katılmış ve turizm harcamaları 2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1992’de ise turizme katılanların sayısı 475 milyona turizm harcamaları ise 268 milyar dolara yükselmiştir (Yazıcı, 1997:19). 2009 yılında ise turizme katılanların sayısı 880 milyon kişiye yükselirken turizm harcamaları da 852 milyar dolara yükselmiştir (UNWTO, 2010). Türkiye’yi 2009 yılında 25,5 milyon turist ziyaret etmiş ve 21,3 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Türkiye’nin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler ile turizmden elde edilen gelirin doğru orantılı olmadığı görülmektedir.

1. 1. Sağlık Turizmi ve Termal Turizm

Sağlık turizmi; sağlığı koruma ve iyileştirme amacıyla belirli bir süre için yer değiştiren insanların doğal kaynaklara dayalı turistik bir tesise giderek kür uygulaması, konaklama, beslenme, dinlenme ve eğlence gereksinimlerini karşılaması olarak tanımlanabilir.

Türkiye’de alternatif turizm çeşitleri arasında sağlık turizminin önemli bir yeri vardır. Alpinizm, klimatizm ve termalizm açısından yüksek potansiyele sahip bölgelerin turizme açılması ile bu bölgelerin turistik aktivite ve çekim merkezi hâline gelmesiyle oluşan turizm hareketine sağlık turizmi denilmektedir (Doğanay, 1992:78; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988; Yazıcı, 1997:20).

Günümüzde gelişmiş ülkelerde yoğun çalışma şartları, şehirlerin kalabalıklaşması ile ortaya çıkan stres, işgücünü ve buna bağlı olarak üretimin azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, insan sağlığının korunması, işgücü verimini ve dolayısıyla üretimi arttırmak, sağlıklı yaşamı sağlamak amacı ile doğal turizm kaynaklarından temiz hava, güneş, deniz, şifalı termal suların dinlendirici ve tedavi edici özelliklerinden, iklim ve çevre olanaklarından, diğer turizm çeşitleri ile birlikte yararlanarak güncel sorunlarını çözmeye çalışmaktadır (Özbek,1991:15; Avcıkurt ve Çeken, 1998).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011*

İnsanların turizme yönelmelerinde etkili olan faktörlerden biri de sağlıktır. Bu yüzden insanlar yüzyıllardır çeşitli rahatsızlıklarını gidermek için termal su kaynaklarından yararlanma düşüncesini gelenek hâline getirmiştir (Şahin, 2007:397; Karagülle, 2002b; Karagülle ve Karagülle, 2002a). Termal turizm, doğal şekilde belirli sıcaklığa sahip olarak yer üstüne çıkan ve faydalı mineralleri içeren şifalı su, çamur ve buharların bulunduğu yörelerde, yöreye özgü iklim şartları içerisinde gerçekleşen turizm türüdür (Kozak vd 2006:20; Doğanay, 2001:258; Tuncel ve Doğaner, 1992:47; Kozak, 1997; Kozak, 1992; Ülker, 1988; Doğaner, 2001:74; İlban vd. 2008:107; Çelik, 2001; Kahraman, 1991a; Şimşek, 1991; Erdoğan ve Akınoğlu, 2008:84; Akbulut, 2010:36).

Termal turizm kavramı konusunda değişik tanımlamalar yapılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı termal turizmi şu şekilde tanımlamaktadır: Termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamalarının yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türüdür (www.turizm.gov.tr).

Avrupa Kaplıcalar Birliği (ESPA)'ne göre 2004 yılında termal turizm amaçlı olarak Almanya ve Macaristan'a 10 milyon kişi, Rusya'ya 8 milyon kişi, Fransa'ya yaklaşık 700 bin, İsviçre'ye 800 bin ve İspanya'ya 400 bin kişi gitmiştir. Japonya'nın sadece Beppu şehrine yılda 12-13 milyon kişi termal turizm amaçlı olarak gelmiştir. Bu ülkelerde modern tıbbın ve sosyal güvenlik kurumlarının desteğini de alarak diğer tedavi imkânları ile bütünleşmiş olarak termal turizmin önemi giderek artmaktadır. Bu gibi ülkelerde turizmin en büyük gelir kaynaklarından birini termal turizm oluşturmaktadır (Özbek, 1991; Doğanay, 1988-1989; Ramos ve Ramos, 2007; Tengilimlioğlu vd, 2002; Ülker, 1986:214; Şahin, 2007: 394; Çetin, 2010:7; Çavuş, 1994; Belkayalı, 2009b; Yılmaz ve Bayar, 2006:1193).

Dünyadaki termal alanlar incelendiğinde, jeotermal kaynakların manto, genç tektonizma ve volkanizma gibi sıcak kütlelerin sıkıştırması sonucu açığa çıkan elektriksel ısınmayla oluştuğu ve dünya genelinde jeolojik özellikler incelendiğinde volkanik oluşumlar ile jeotermal kuşak arasında paralellik bulunduğu görülmektedir (İlgar, 2005:88; Ketin, 1982).

Yurdumuz maden suyu ve kaplıca bakımından oldukça zengindir. Türkiye mineral bakımından zengin 1300'den fazla yeraltı sıcak su kaynağına sahiptir. Nitekim bu kaynaklardan 500 kadarı şifalı olarak bilinmektedir (Ülker, 1988:18; Şimşek, 1991; Çağlar, 1973; Yüzbaşıoğlu vd, 1991; Çoruh, 1986). Uygarlığın beşiği olarak nitelendirilen Anadolu topraklarında gelmiş geçmiş birçok devletin sıcak su kaynakları etrafında yerleştikleri, bıraktıkları tarihi eserlerden anlaşılmaktadır. Türkiye'de adını termal kaynaklardan alan ve termal kaynaklara bağlı olarak gelişen birçok yerleşim yeri bulunmaktadır (Bulut, 1999:187). Bu bağlamda Kozaklı ilçe merkezi de Hamamorta Köyü ile yakın çevresindeki köylerin birleşmesiyle termal kaynaklara bağlı olarak kurulmuş ve bugünkü duruma gelmiştir.

Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdıkları geleneksel kültürün içinde var olan "yıkınma" ve "temizlik" işlevi akarsu boylarında yerine getirilirken; Anadolu'da yerleşik toplumsal gelişme, köy, kasaba ve kent yaşamı biçimine geçişle birlikte, "hamamlar" ortaya çıkmıştır. Türkler, kendi kültürünün mimari karakterlerini yansıtan "Türk Hamamları"nı inşa etmişler ve o günün tıp görüşü ile daha sağlıklı biçimde uygulanmaya başlanan bu gelişimle "kurnalı yıkınma" yerleri ve yanında tedavi amaçlı kaplıca havuzu tekniği, Avrupa'ya kadar yayılmıştır. Bugün Avrupa'da olduğu gibi, Amerika'daki "Türk Hamamları" da bu kültürün eseridir (Özer, 1991; Çekirge, 1981).

On dokuzuncu yüzyılda batı ile ilişkiler neticesinde kaplıca tedavisindeki bilimsel yaklaşımlar görülmüş ve ilk planlı, programlı çalışmalar Cumhuriyet Döneminde başlamıştır. Hem

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

yabancı hem Türk bilim adamları tarafından kaplıca sularının analizi yapılmış, raporları hazırlanmıştır. Bursa ve Yalova kaplıcalarının imarı gerçekleştirilip modern teçhizatlarla donatılmıştır. Aynı tarihlerde Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle Armutlu (Yalova) Kaplıcaları da düzenlenerek hizmet vermeye başlamıştır. Nitekim Atatürk, Armutlu ve Yalova'daki kaplıcaları daha sonraki zamanlarda sık sık ziyaret ederek hem kaplıcalarda dinlenmiş hem de yörenin termal turizm açısından gelişmesini sağlamıştır (Göney, 2009:29; Belkayalı ve Akpınar, 2009a; Kahraman, 1991b). Bu bağlamda konu ile ilgili akademik çalışmaların yapılması, ülkemizde de Balneoloji bilim dalının hak ettiği yere ulaşabilmesi için 1938 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Hidroloji Kürsüsü kurulmuştur (Karagülle, 2002b; Özer, 1991b; Araslı, 1991).

Türkiye'deki termal kaynaklar potansiyel açısından dünyada ilk 7 ülke arasında, Avrupa'da ise ilk sırada yer almaktadır. Ülkemizin termal suları, hem debi ve sıcaklıkları hem de çeşitli fiziksel ve kimyasal özellikleri ile Avrupa'daki termal sulardan daha üstün nitelikler taşımaktadır (Yılmaz ve Bayar, 2006:1198). Ancak termal turizm konusunda aynı başarıyı gösterdiğimiz söylenemez. Ülkemizde 46 ilde 190 civarında kaplıca tesisi bulunmaktadır. Ancak bu tesislerin toplam yatak sayısı çok düşük ve büyük bir bölümü de modern bir yapıya sahip değildir.

Türkiye'de kaplıca turizmine katılan turist sayısı 1981 yılında 63999 kişi iken bu sayı 1998 yılında 375606'ya yükselmiştir (Doğaner, 2001:79). 2009 yılında ise ülkemizde 284250 kişi termal turizmden faydalanmıştır. Ancak Türkiye'de kaplıca turizmine katılmada coğrafi bölgeler arasında eşitsizlik bulunmaktadır. 1999 verilerine göre kaplıca turizmine katılım oranı Marmara Bölgesinde %43,8, Ege Bölgesinde %26,6 iken Karadeniz Bölgesinde bu oran %12,6 olarak gerçekleşmiştir (Doğaner, 2001:79).

1. 2. Termal Turizmin Önemi

Termal turizmde son yıllarda hızlı bir yükseliş olmasında insan sağlığının son derece önemli olması, turizme katılanların turizmden beklentilerinin zaman içinde değişime uğraması, Avrupa'daki yaşlı nüfus oranının fazla olması, termal turizmin yılın tüm aylarında uygulanabilir olması, termal turizmde tedavi süresinin uzunluğu, insanların kimyasal ve yapay tedavilerden kaçışı gibi nedenler etkili olmuştur (Bulut ve Girgin, 2001:62; İbret, 2007:137; Selvi, 1996; Ünal, 2003:117; Selvi, 2008; Zaman, Polat ve Özdemir, 2000).

Türkiye termal turizm potansiyeli bakımından oldukça zengindir. Özellikle kırsal yörelerin ve küçük ilçelerin ekonomik olarak gelişmelerinde termal turizmin lokomotif etkisi oldukça önemlidir (Doğanay ve Soylu, 1999:2-3; Taşlıgil, 1995:300; Soylu, 2003:118; Gürbüz ve Korkmaz, 2001:98; Sandal ve Gürbüz, 2003:35-36; Güner ve Sever, 2000:106; Akova, 2004:80; Bulut, 1997:71; Kılıçaslan ve Aydınözü, 2000:248; Şahin, 2007:394; Elmastaş, 2002; Polat ve Elmastaş, 2005; Sevindi, 2008:122; Sevindi ve Özdemir, 2001; Tıraş, 2004:104; Ünlü, 1998:576; Zaman, 2001; Aslan, 1994; Aslıhak, 1998). Nitekim Sandıklı, Haymana, Kızılcahamam, Simav, Gönen, Gazlıgöl gibi yerleşmelerin bugünkü durumlarına gelmelerinde en önemli etken termal turizm potansiyelleridir. Bu bağlamda araştırma alanı olan Kozaklı ilçe merkezinin gelişmesinde termal kaynakların tek başına etkili olduğu söylenebilir.

1. 3. Araştırma Alanının Coğrafi Konumu ve Genel Coğrafi Özellikleri

Kozaklı İlçesi, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümünde yer almaktadır. Yönetim açısından ise Nevşehir iline bağlı ilçe konumundadır. Kozaklı İlçesi Nevşehir il merkezinin kuzeyinde yer almakta ve yüzölçümü 789 km²'dir. İlçe merkezinin ortalama yükseltisi 950 ile 1050 metre arasındadır. İlçe kuzeyde Şefaattli (Yozgat), doğuda Yeni Fakılı (Yozgat), güneyde Hacibektaş ve Avanos (Nevşehir), batıda ise Boztepe ve Mucur (Kırşehir) ilçeleri ile çevrilidir (Şekil 1). İlçe merkezi Nevşehir ve Kırşehir il merkezlerine 85 km, Kayseri il merkezine

Turkish Studies

90 km, Ankara il merkezine 275 km, Adana il merkezine 370 km, Konya il merkezine 315 km ve Gaziantep il merkezine ise 430 km karayolu mesafesinde bulunmaktadır.

Kozaklı İlçesinin topografik özellikleri incelendiğinde, akarsular tarafından az yarılmış geniş düzlüklerin hâkim olduğu görülmektedir. Yörenin suları Kızılırmak Nehrinin büyük kollarından biri olan Delice Çayının kolları tarafından drene edilmektedir. Yörenin yükseltisi 950 ile 1150 metreler arasında değişmekte ve dağlık alan ve yüksek tepelere rastlanılmamaktadır. Yöre Bozok Platosu'nun güney kesimlerini oluşturmaktadır.

Şekil 1. Araştırma alanının lokasyon haritası

Araştırma alanında karasal iklim hüküm sürmektedir. Nevşehir meteoroloji istasyonu verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 10,9 °C olup, ocak ayı ortalama sıcaklığı -0,4°C ve temmuz ayı ortalama sıcaklığı ise 21,7 °C'dir. Yörede yıllık toplam yağış miktarı 406,3 mm dir. Bu yağışın %38'i ilkbahar, % 36'sı kış, % 15'i sonbahar ve % 11'i de yaz mevsiminde düşmektedir.

Araştırma alanını oluşturan Kozaklı ilçe merkezi, 1954 yılına kadar Kırşehir İli Avanos İlçesine bağlı Hamamorta adında bir köy yerleşmesiydi. Bu tarihten sonra birbirine yakın olan

Turkish Studies

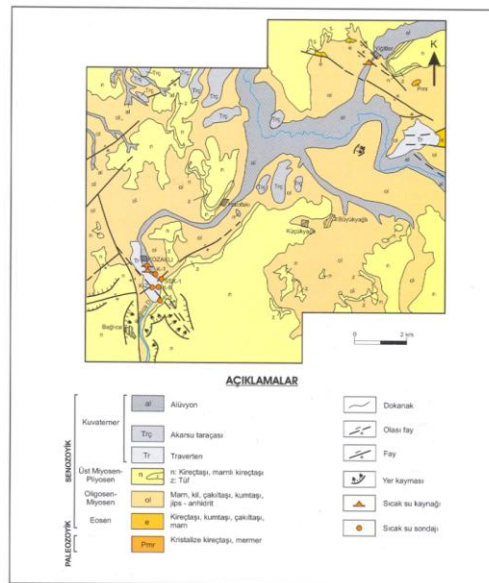
Hamamorta, Bağlıca, Buruncuk ve Kozaklı köyleri birleştirilerek Nevşehir İline bağlı ilçe merkezi statüsüne getirilmiştir (Soylu, 2003:105). İlçede 2000 yılında 1 kasaba (Kozaklı) ve 29 köy (4'ü belediye örgütlü köy yerleşmesi) bulunmaktaydı. 2007 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre 16364 kişi olan ilçe nüfusunun %51'ini (8347 kişi) kadınlar, %49'unu (8017 kişi) ise erkekler oluşturmaktadır. Yine ilçe nüfusunun %41,4'ü (6771 kişi) Kozaklı ilçe merkezinde, %58,6'sı da (9593 kişi) kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. İlçe merkezi nüfusunun %49,3'ünü (3336 kişi) erkekler ve %50,7'sini de (3435 kişi) kadınlar oluşturmaktadır. Hem ilçe nüfusunda hem de Kozaklı kasabası nüfusunda kadın nüfus oranının fazla olduğu görülmektedir. 2009 yılı nüfus verilerine göre ilçenin toplam nüfusu 15726 kişiye düşerken ilçe merkezi nüfusu ise 6945 kişiye yükselmiştir.

1. 4. Jeolojik Özellikler ve Jeotermal Alan

Araştırma sahasında jeolojik yapı genel hatlarıyla paleozoik yaşlı şist, kuvarsit ve mermerlerden oluşan temel üzerine Eosen yaşlı kum taşı, kalker ve marn serisinden meydana gelmektedir (Şekil 2). Yukarıdaki serinin üzerinde yer yer Oligosen'e ait jips, silt ve marnlar ile konglomera ve kumtaşı da bulunmaktadır. Neojen yaşlı tuf, ignimbirit, marnlı kalker ve kalkerlerden oluşan bir yapı yine eski formasyonlar üzerinde yer almaktadır. Traverten ve alüvyal örtü ise en üstte bulunan en genç oluşumlardır (Soylu, 2003:8; Kopar, 2008:76-77; Akkuş, 2005).

Sahada jeotermal kaynakların varlığı tektonik oluşumla yakından ilgilidir. Anadolu'nun genel tektonik karakterine bakıldığında, bölgenin Üst Miyosen'den itibaren kuzey-güney yönde sıkıştığı bilinmektedir. Öyle ki Anadolu plakasının doğudan batıya doğru hareket etmesi sonucunda Anadolu'da sıkışma, açılma ve gerilme hareketleri olmuştur. Bundan dolayı açılma çatlaklarındaki grabenler ve diğer zonlarda önemli jeotermal sistemler meydana gelmiştir (Şengör 1984, Akt: Soylu 2003; Karabulut, 1999).

Yöredeki sıcak su kaynakları genellikle fay hatları yakınlarında veya üzerinde yer almaktadır. Bu kaynakların çeşitli tarihlerde meydana gelen tektonik hareketlerden ve depremlerden etkilendikleri de dikkate alınırsa, sıcak su kaynaklarının fay kaynağı olduğu söylenebilir (Soylu, 2003:9; Doğan Jeotermal, 2000).

Şekil 2. Kozaklı ve çevresinin jeoloji haritası (Erişen ve Özgür 1999)

Turkish Studies

1. 5. Kozaklı'da Jeotermal Kullanımı ve Termal Turizm

Kozaklı'da termal kaynakların kullanımı Selçuklu Dönemine kadar dayanmaktadır. Ancak yöre halkı termal kaynaklardan havuzda banyo yapmak şeklinde yararlanmıştır. Bu konudaki ilk ciddi teşebbüsler 1960'lı yıllarda başlamıştır. 1960 yılında o dönem için modern sayılabilecek ilk tesis Nevşehir Özel İdaresi tarafından yapılarak özel işletmeye kiralanmıştır. Bunu, bölgede MTA'nın yaptığı sondaj çalışmaları takip etmiş ve günümüze kadar gelişerek bu gün jeotermal kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmaya çalışan bir yerleşim birimi hâline gelmiştir. Kozaklı'da termal kaynaklardan termal turizm, konut ısıtılmasında ve seracılık uygulamalarında yararlanılmaktadır (Soylu, 2003:110; Karakuş ve Çetin, 2003). Konutların termal kaynaklarla ısıtılması çalışmasına 1998 yılında başlanmış, 2001 yılında tamamlanan çalışmalar ile başta resmi konutlar olmak üzere 600 konutun ısıtılması sağlanmıştır.

Fotoğraf 1. Jeotermal kaynaklarla ısıtılan seralar yöredeki ekonomik etkinliklerden biridir. Yetiştirilen sebze ve çiçek yakın çevredeki büyük şehirlere pazarlanmaktadır.

Bilindiği üzere karasal iklimin hüküm sürdüğü alanlarda ısıtma giderlerinden dolayı seracılık faaliyetleri verimli değildir. Ancak termal kaynakların bulunduğu, bu gibi alanlarda ısıtma ucuza geldiğinden ekonomik bir sektör olarak gelişebilme imkânına kavuşmaktadır. Yörede büyüklükleri 500-700 m² arasında değişen 20 civarında sera kurulmuştur (Fotoğraf 1). Başta domates, salatalık, biber, patlıcan, fasulye, marul, brokoli gibi ürünlerden yıllık 400 tondan fazla ürün elde edilmektedir. Ayrıca çiçek seralarındaki üretim yakın çevredeki büyük şehirlerin çiçek ihtiyacını karşılamaya yönelik önemli ekonomik bir etkinliktir.

Fotoğraf 2. Yörede son yıllarda 5 yıldızlı termal otellerin sayısı artmıştır. Ön planda 5 yıldızlı termal otel, arka planda solda SSK Kür Merkezi ve sağda ise 5 yıldızlı termal otel görülmektedir.

Turkish Studies

Kozaklı kaplıcalarında yapılan analizler ve klinik uygulamalar sonucu; termal su kaynaklarının anti depresif tedavilerde, romatizmal hastalıklar, nevrit, nevralji, kas ve iskelet sisteminin ağırlı durumlarında, ağrı giderme ve fonksiyonları iyileştirmede, cilt hastalıklarında, bağırsak ve safra kesesi fonksiyonlarının artırılmasında, çeşitli adale ve kemik rahatsızlıkları, bel ve boyun fitiği, eklem ve eklem dışı kireçlenmeler, muhtelif böbrek ve idrar yolları rahatsızlıkları, mide, bağırsak ve safra kesesi rahatsızlıkları, kas romatizması, nevralji, stres ve buna bağlı rahatsızlıklar, uykusuzluk, fiziksel ve ruhsal yorgunluklar, kan dolaşımını düzenlemede ve kırıkların kaynamasında tedavi edici özelliğinin bulunduğu saptanmıştır (Karagülle, 2002a; Koç, 2005; Ülker, 1988)

Tablo 1. Kozaklı kaplıcalarındaki kaynak sularının kimyasal analiz raporu

Katyonlar	Mg/lt	milival/lt	% milival	Anyonlar	Mg/lt	milival/lt	% milival
K ⁺	21	0.54	1.69	HCO ₃	427	7.0	20.02
Na ⁺	440	19.13	60.02	CO ₃	10		
Nh ₄	0.31	-	-	SO ₃	486	10.13	28.98
Ca ⁺⁺	208	10.4	32.63	Cl	632	17.83	51.00
Mg ⁺⁺	21.09	1.8	5.64	F	4.0		
Fe(total)	0.05			NO ₂	0.01		
As(total)	0.17			PO ₄ (total)	0.05		
Li ⁺	0.20			Toplam	1559.0 6	34.94	100.00
Mn(total)	0.05						
Al ⁺⁺⁺	0.50						
Toplam	692.18	31.87	100.00				

Kaynak: Doğan Jeotermal, 2000

Kozaklı kaplıcalarında kullanılan termal kaynakların eriyik madde açısından son derece zengin olduğunu, birçok hastalığın tedavisinde kullanılabilecek mineral taşıdığını göstermektedir.

Belediye Hamamı ve Belediye Şehir Kaplıcası yöredeki termal tesislerin ilk örnekleridir. 1990-2001 yılları arasında 13 özel işletme hizmete girmiş ve Kozaklı'daki termal işletme sayısı 15'e ve yatak sayısı da 2287'ye yükselmiştir. Daha sonra bölgenin termal turizm alanı ilan edilmesi ve verilen teşvikler sayesinde oldukça modern ve rekabet gücü yüksek 4 ve 5 yıldızlı tesisler yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan Roza Resord Otel, Assos Termal Otel ve Diva İbis Otel 5 yıldızlı termal otellere örnektir. Yatak kapasitesi hizmete giren bu tesislerle birlikte 6005'e yükselmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

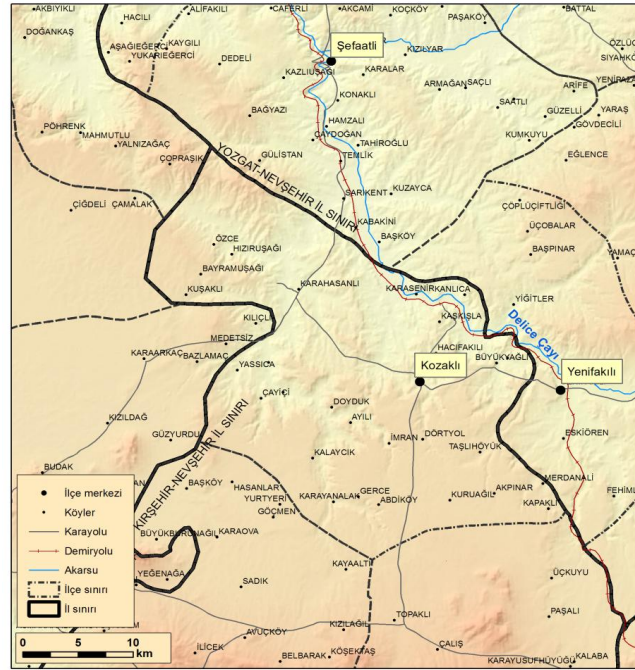
Tablo 2. Kozaklı İlçe merkezindeki Termal Oteller ve Yatak Kapasiteleri (gün/kişi)

Termal Tesis	Yatak Kapasitesi	İşletme Şekli
Rosa Resord Otel(5*)	864	Özel
Assos Termal Otel(5*)	1200	Özel
Diva İbis(5*)	470	Özel
Grand Otel(4*)	324	Özel
Termalya(4*)	357	Özel
Buğra Termal(3*)	180	Özel
Yapısel	600	Özel
Dadak Termal Otel	200	Özel
Karayolları	120	Özel
Altınsu	150	Özel
Çiftçiler	80	Özel
Sezerler	120	Özel
Doğan Termal	72	Özel
Gündüz Termal	80	Özel
Hacıveli Termal	160	Özel
Güneş Termal	130	Özel
Horasan Termal	48	Özel
Belediye Şehir Kaplıcası	60	Belediye
Belediye Hamamı	150	Belediye
Çoşkuner	48	Özel
Türkmen Termal	64	Özel
Hazal	48	Özel İdare
Müstakil Apart	80	Özel
SSK Kür Merkezi	400	Kapalı
Toplam	6005	

Önceki dönemlerde Kozaklı kaplıcalarına yakın çevredeki Nevşehir, Kayseri, Kırşehir ve Yozgat illerinden gelen turistler daha fazla iken, son dönemlerde yatak kapasitesi fazla olan 4 ve 5 yıldızlı otellerin hizmete açılması ve turizm şirketlerinin destinasyon olarak yöreyi arza sunması ile başta Adana, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Osmaniye, Mersin, Ankara, Aksaray, İstanbul illeri olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinden turist çekmektedir. Son dönemlerde yapılan çalışmalarla Kozaklı termal tesisleri yurt dışından da yabancı turist çekmeye başlamıştır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları yaz tatillerinin bir kısmını Kozaklı kaplıcalarında geçirmektedir. Bu vatandaşlarımız yaz tatilinde hem akrabalarını ziyaret etmekte hem de bu bölgedeki önemli termal kaynak olan Kozaklı kaplıcalarından yararlanmaktadır (Yılmaz, 1994).

1. 7. Kozaklı'nın Ulaşım Özellikleri

Turizm ile ulaşım arasında sıkı bir ilişki vardır. Turizm ulaşım istemlerine bağlı olarak başlamış, gelişme göstermiş ve turizmin yayılması da ulaşımı canlandırmıştır. Bu ilişki turizm ulaştırması kavramını ortaya çıkarmıştır (Doğaner, 1996:20). Karayolu, havayolu, demiryolu ve denizyolu bağlantılarının koordineli ve ulaşım sistemlerinin gelişmiş olduğu yöreler turizm bakımından gelişme göstermektedir.

Şekil 3. Kozaklı ve çevresinin ulaşım ağı haritası

Özellikle kaplıca turizminin gelişme gösterdiği yöreler içerisinde; karayolu ulaşım ağının gelişmiş olduğu demiryolu ve havayolu ulaşımı açısından uygun coğrafi konumda bulunan yerler termal turizmde ileri düzeydedir. Ancak ulaşım ağının gelişmediği kaplıcalarda ise genellikle yararlanma yerel düzeyde kalmaktadır. Nitekim Afyonkarahisar, Sandıklı, Kızılcahamam, Kütahya, Yalova, Kozaklı (Nevşehir), Bursa ve İzmir 'deki termal alanlar Türkiye'de termal turizmin en fazla geliştiği yörelerdir (Doğaner, 2001:80; Karabulut, 1997; Çetin 2010; Doğaner, 1998:11; Doğanay ve Soylu, 1999:6; Özav, 1994:233; Taşlıgil,1995:311; Soylu, 2003:117; Doğanay, 1992:80; Bulut, 1997:111; Ceylan, 1998:549; Bulut, 1998; Bulut, 1999; Bulut ve Girgin, 2001; Doğanay, 2001:55; Özgüç, 2003:96; Garipağaoğlu, 2002:204; Ünal, 2007; Tıraş, 2004; Tuncel ve Doğaner, 1992:50).

Kozaklı ilçe merkezi Kayseri-Ankara karayolu üzerindeki Topaklı Köyü'nün 24 km kuzeyinde yer almaktadır. İlçe merkezinden her saat başında Nevşehir ve Kayseri'ye otobüs seferi bulunmaktadır. Yörenin havayolu ulaşımına göre durumu incelendiğinde, sivil uçuşlara da açık olan Kayseri Askeri Havaalanına 95 km, Nevşehir Tuzköyü Sivil Havaalanına ise 110 km mesafede bulunmaktadır. Kozaklı ilçe merkezine demiryolu ile ulaşım mümkündür (Şekil 3). Kayseri-Şefaatlı-Yerköy-Kırıkkale-Ankara demiryolu Kozaklı'ya 16 km uzaklıkta bulunan Yenifakılı (Yozgat) ilçe merkezinden geçmektedir. Dolayısıyla yöreye demiryolu ile ulaşım kolaydır.

2. Yöntem

Bu araştırma Kozaklı ilçe merkezinin termal turizm potansiyelini ortaya koymaya yönelik olarak tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kozaklı ilçesine termal turizm için gelen turistlerden anket uygulanan 144 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak katılımcıların termal turizm ve Kozaklı'yı tercih etmelerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 30 soruluk bir anket uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın alt problemlerinin çözülmesinde frekans (f),

Turkish Studies

yüzde (%) ve Ki-Kare testleri uygulanmıştır. Ayrıca yöredeki arazi gözlemi ve inceleme gezisi sırasında termal turistler, otel işletmeleri, yerel yöneticiler ve mülkî idare yetkilileri ile görüşmeler yapılarak bilgi derlenmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Kozaklı ilçe merkezindeki termal otellerde konaklayan ve araştırmaya katılan turistlerin cinsiyet, yaş grubu, aylık ortalama gelirleri, meslekleri ve eğitim durumlarına ilişkin özelliklerinin yüzde (%) ve frekans (f) değerlerinin dağılımı Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Kozaklı İlçe Merkezinde Araştırmaya Katılanların Betimsel Özellikleri

Betimsel özellikler		f	%	Betimsel özellikler		f	%
Yaş Grubu	15-24	33	22,8	Cinsiyet	Kadın	78	54,2
	25-34	43	29,9		Erkek	66	45,8
	35-44	40	27,8		Toplam	144	100,0
	45-54	18	12,5	Gelir Durumu	500 TL'den az	15	10,4
	55-64	9	6,3		501-1000 TL	67	46,5
	65 +	1	0,7		1001-1500 TL	28	19,4
	Toplam	144	100,0		1501-2000 TL	19	13,2
Meslek	Emekli	32	22,2		2001 TL 'den fazla	15	10,4
	İşçi	22	15,3		Toplam	144	100,0
	Memur	25	17,4		Eğitim Durumu	Okuryazar değil	23
	Serbest meslek	20	13,9	İlkokul		25	17,4
	Öğrenci	16	11,1	Ortaokul		21	14,6
	Ev hanımı	22	15,3	Lise		40	27,8
	Diğer	7	4,9	Yüksekokul ve üniversite		35	24,3
	Toplam	144	100,0	Toplam		144	100,0

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan turistlerin yaklaşık %55'ini erkekler, %45'ini ise kadınlar meydana getirmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunu (%93) 15-54 yaşları arasındaki turistler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan turistlerin yaklaşık dörtte biri yüksekokul ve üniversite mezunudur. Ancak grubun %16'sının okuma yazma bilmemesi dikkat çekicidir. Katılımcıların yaklaşık yarısı 500-1000 TL aylık ortalama gelir sahip olduğu görülmektedir. Bu durum katılımcıların anket doldururken gelirlerini olduğundan daha az beyan etmeleri ile ilgilidir. Katılımcıların yaklaşık dörtte birini emekliler oluşturmaktadır. Bu grubu %17,4 ile memurlar izlemektedir.

Tablo 4. Kozaklı İlçe Merkezinde Araştırmaya Katılan Turistlerin Buldukları Termal Tesislere Kimin Tavsiyesi İle Geldiklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Kimin tavsiyesi ile geldiniz?	f	%
Doktor	16	11,1
Arkadaş/akraba	76	52,8
Radyo-televizyon	20	13,9
Katalog-broşür	16	11,1
İnternet sitesi	9	6,3
Gazete ve dergi	4	2,8
Diğer	3	2,1
Toplam	144	100,0

Tablo 4’te katılımcıların “Bulduğunuz Termal Tesise Kimin Tavsiyesi Üzerine Geldiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiştir. Buna göre katılımcıların yarısından fazlası bulunduğu termal tesise “Arkadaş/Akraba” tavsiyesi ile geldiğini belirtmiştir. Katılımcıların onda birinden biraz fazlası ise bulunduğu termal tesise “Doktor” tavsiyesi ile geldiğini belirtmiştir. Bu sonuç ülkemizde termal turizmden yararlanmada doktor ve sağlık kuruluşları etkisinin gelişmiş ülkelerdekilere göre çok daha düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Nitekim Afyon ilindeki termal turistlere uygulanan ankette de benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Çetin, 2010:178). Ancak kaplıcalardan sağlık personeli olmadan yararlanma ve bilinçsiz tedavi yöntemleri yarar yerine zarar verebilmektedir (Garipağaoğlu, 2002:208; Bulut, 1999:201).

“Bulduğunuz Termal Tesise Kimlerin Tavsiyesi Üzerine Geldiniz?” sorusuna katılımcıların %2,8’i gazete ve dergi, %6,3’ü ise internet sitesi cevabını vermiştir. İnternet sitesi cevabı verenlerin oranının diğer araştırmalara göre daha fazla olmasının nedeni katılımcıların içerisinde genç nüfusun fazla olmasıyla ilgilidir.

Tablo 5. Kozaklı İlçe Merkezinde Araştırmaya Katılan Turistlerin Buldukları Termal Tesislere Geliş Amaçlarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Termal tesise geliş amacınız	f	%
Sağlık kurumundan sevk edildim	10	6,9
Rahatsız olan bir yakınımaya refakatçi olarak geldim	15	10,4
Sağlığıma yararlı olduğu için	47	32,6
Tatil	24	16,7
Dinlenme	41	28,5
Diğer	7	4,9
Toplam	144	100,0

Tablo 5’te katılımcıların “Bulduğunuz Termal Tesise Gelmekteki En Önemli Amacınızı Belirtiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiştir. Buna göre katılımcıların %32,6’sı “Sağlığıma Yararlı Olduğu İçin” ve %28,5’i de “Dinlenme” amacıyla buldukları termal tesise

Turkish Studies

geldiklerini belirtmiştir. “Sağlık kuruluşundan sevk edilen” turistlerin oranı % 6,9’dur. Buldukları tesise “tatil” amacıyla gelenlerin oranı ise % 16,7’dir.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Turistlerin Termal Tesislere Tedavisi İçin Geldikleri Hastalıklara İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Tedavisi İçin Geldikleri Hastalık	f	%
Yürüme güçlüğü	1	,7
Romatizma/kemik erimesi	55	38,2
Böbrek hastalıkları	3	2,1
Kadın hastalıkları	3	2,1
Akciğer ve kalp hastalıkları	4	2,8
Mide hastalıkları	2	1,4
Cilt hastalıkları	4	2,8
Genel huzursuzluk	2	1,4
Diğer	9	6,3
Hastalık tedavisi için gelmeyenler	61	42,4
Toplam	144	100,0

Tablo 6’da buldukları termal tesise bir hastalığın tedavisi için geldiklerini belirtenlerin hangi rahatsızlıklarının bulunduğuna ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Buna göre katılımcıların %42,4’ü hastalığının tedavisi için gelmediğini, %57,6’sı ise termal tesise hastalığının tedavisi için geldiğini belirtmiştir. Termal tesise hastalığının tedavisi için gelenlerin üçte ikisi romatizma/kemik erimesi hastalığının bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 1 kişi yürüme güçlüğü, 2 kişi ise mide hastalıkları ve genel huzursuzluk rahatsızlıklarının bulunduğunu belirtmiştir.

Tablo 7. Turistlerin termal tesislere kaçınıcı defa geldikleri ile buldukları termal tesisi seçmelerinde etkili olan faktörler arasındaki ilişki dağılımı

Tesis seçiminde etkili olan faktörler		İlk	İkinci	Üçüncü ve daha fazla	Toplam
Yaşadığım yere yakın	N	11	4	3	18
	%	61,1	22,2	16,7	100,0
Yörenin iklim özellikleri	N	2	2	5	9
	%	22,2	22,2	55,6	100,0
Akraba/Arkadaş	N	10	4	3	17
	%	58,8	23,5	17,6	100,0
Ücretin uygunluğu	N	10	5	1	16
	%	62,5	31,3	6,3	100,0

Turkish Studies

Ulaşım koşulları uygun	N	4	2	2	8
	%	50,0	25,0	25,0	100,0
Termal suyun özelliği	N	27	11	12	50
	%	54,0	22,0	24,0	100,0
Sportif aktiviteler	N	2	0	0	2
	%	100,0	,0	,0	100,0
Sağlık hizmetleri	N	12	10	2	24
	%	50,0	41,7	8,3	100,0
Toplam	N	78	38	28	144
	%	54,2	26,4	19,4	100,0

Tablo 7’de katılımcıların “Bu Termal Tesisin Seçiminde Etkili Olan Özelliklerden Size Göre En Önemlisini İşaretleyiniz?” sorusu ile “Bulduğunuz Termal Tesise Kaçınıcı Gelişiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Buna göre katılımcılardan “Yaşadığım Yere Yakın” seçeneği işaretleyenlerin %61,1’i buldukları termal tesise ilk kez geldiklerini belirtmiştir. Bu grubun %16,7’si ise “Üç ve Daha Fazla Kez” bulunduğu termal tesise geldiğini belirtmiştir. Aynı soruya “Yörenin İklim Özellikleri” cevabını verenlerin yarısından fazlası “Üç ve Daha Fazla Kez” bulunduğu termal tesise geldiğini belirtmiştir. Termal tesisin seçiminde “Akraba/Arkadaş” çevresinin etkili olduğunu ifade edenlerin %58,8’i “İlk Kez” buldukları termal tesise geldiklerini belirtmiştir. Katılımcılardan “Termal Suyun Özelliği” ni işaretleyenlerin %54’ü buldukları termal tesise “İlk Kez” geldiklerini, %24’ü ise “Üç ve Daha Fazla Kez” geldiklerini belirtmiştir. “Sağlık Hizmetleri” ile kalacakları termal tesise karar verdiklerini söyleyenlerin %50’si “İlk Kez”, %41,7’si “İkinci Kez” ve %8,3’ü de “Üç ve Daha Fazla Kez” cevabını vermiştir.

Tablo 8. Turistlerin termal tesislerde boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri ile eğitim durumları arasındaki ilişki dağılımı.

		Okuryazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yükseköğretim üniversite	Toplam
Kitap okuma	N	0	1	1	3	2	7
	%	0	14,3	14,3	42,8	28,6	100,0
Gazete ve dergi okuma	N	4	2	0	3	4	13
	%	30,8	15,4	,0	23,1	30,8	100,0
Spor yapma	N	6	4	3	3	9	25
	%	24,0	16,0	12,0	12,0	36,0	100,0
Yürüyüş	N	2	4	3	5	1	15
	%	13,3	26,7	20,0	33,3	6,7	100,0

Turkish Studies

TV izleme	N	5	4	2	4	3	18
	%	27,8	22,2	11,1	22,2	16,7	100,0
Gezilere katılma	N	1	2	3	2	0	8
	%	12,5	25,0	37,5	25,0	,0	100,0
İnternet kafe	N	0	2	1	2	0	5
	%	,0	40,0	20,0	40,0	,0	100,0
Alış veriş	N	0	0	0	0	1	1
	%	,0	,0	,0	,0	100,0	100,0
Dinlenme	N	4	3	5	10	8	30
	%	13,3	10,0	16,7	33,3	26,7	100,0
Tesislerde oyalanma	N	0	3	1	8	6	18
	%	,0	16,7	5,6	44,4	33,3	100,0
Diğer	N	0	0	2	0	2	4
	%	,0	,0	50,0	,0	50,0	100,0
Toplam	N	23	25	21	40	35	144
	%	16,0	17,4	14,6	27,8	24,3	100,0

Tablo 8’de katılımcıların “Termal Tesiste Boş Zamanlarınızı En Çok Aşağıdakilerden Hangisi İle Değerlendirirsiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar ile eğitim durumları karşılaştırılmıştır. Buna göre katılımcıların 7 tanesi kitap okuma yanıtını vermiştir. Bu yanıtı verenlerin %42,8’i lise mezundur. Bu grubun % 28,6’sı ise yüksekokul ve üniversite mezundur. Katılımcıların yaklaşık beşte biri dinlenme yanıtı vermiştir. Bu grubun %33,3’ü lise mezunu, %26,7’si ise yüksekokul ve üniversite mezundur. Yine aynı soruya spor yapma yanıtını verenlerin %36’sı yüksekokul-üniversite mezunu, %24’ü ise okuryazar değildir. Katılımcıların %12,5’i televizyon izleyerek boş zamanını geçirdiğini belirtmiştir. Bu grubun %27,8’i okuryazar değil iken, % 22,2’si ilkokul ve %22,2’si de lise mezunlarıdır. Katılımcılardan tesislerde oyalanarak boş zamanını değerlendirenlerin %44,4’ü lise mezunu, %5,6’sı ise ortaokul mezundur. Katılımcıların sadece biri boş zamanlarını alış veriş ile değerlendirmektedir.

Turkish Studies

Tablo 9. Turistlerin termal tesislere kaçınıcı defa geldikleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki dağılımı.

Kaçınıcı Defa Geldikleri		Erkek	Kadın	Toplam
İlk	N	45	33	78
	%	57,7	42,3	100,0
İkinci	N	12	26	38
	%	31,6	68,4	100,0
Üçüncü ve daha fazla	N	9	19	28
	%	32,1	67,9	100,0
Toplam	N	66	78	144
	%	45,8	54,2	100,0

$$X^2=9,642 \quad sd=2 \quad p<0,008$$

Tablo 9’da katılımcıların “Bulduğunuz Termal Tesise Kaçınıcı Gelişiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyetleri karşılaştırılmıştır. Katılımcılardan bulunduğu tesislere ilk kez gelenlerin %57,7’si erkek, %42,3’ü ise kadındır. Bulduğu termal tesise ikinci defa geldiğini belirten grubun %68,4’ü kadın, %31,6’sı ise erkektir. Buldukları termal tesise üçüncü ve daha fazla defa geldiklerini belirten katılımcıların %67,9’u kadın, %32,1’i de erkektir.

Katılımcıların buldukları termal tesislere kaçınıcı defa geldiklerine ilişkin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($X^2=9,642$; $P \leq 0,05$). Başka bir ifade ile katılımcıların termal tesislere kaçınıcı defa geldikleri cinsiyetlerine göre değişmektedir. Tablo 9’dan da anlaşıldığı gibi buldukları termal tesislere ikinci ve üçüncü ve daha fazla kez geldiklerini belirtenlerin yaklaşık üçte ikisi kadındır.

Tablo 10. Turistlerin termal tesislerdeki tedavileri değerlendirmeleri ile cinsiyet arasındaki ilişki dağılımı.

Termal tedaviyi değerlendirme		Erkek	Kadın	Toplam
Alternatiftir	N	25	37	62
	%	40,3	59,7	100,0
Tıbbî tedavi ile birlikte yapılmalı	N	29	29	58
	%	50,0	50,0	100,0
Farklı bir tedavi karşılaştırılmaz	N	12	12	24
	%	50,0	50,0	100,0
Toplam	N	66	78	144
	%	45,8	54,2	100,0

$$X^2=1,332 \quad sd=2 \quad p<0,514$$

Turkish Studies

Tablo 10’da katılımcıların “Termal Sularda Yapılan Tedavileri Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyetlerinin karşılaştırılmasına yönelik veriler bulunmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan turistlerin %43,1’i termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmektedir. Bu grubun %59,7’si kadın, %40,3’ü ise erkektir. Kadınların erkelere göre termal sularla yapılan tedaviyi alternatif olarak görmeleri oldukça düşündürücüdür. Katılımcıların %40,3’ü termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedavi ile birlikte yapılması gerektiği görüşündedir. Bu grubun yarısı erkek, yarısı da kadındır. Katılımcıların %16,6’sı da termal sularla yapılan tedavilerin farklı bir tedavi olduğunu ve tıbbi tedavi ile karşılaştırılamayacağını belirtmiştir. Bu grubun yarısı erkek, yarısı da kadındır.

Katılımcıların termal sularla tedaviyi değerlendirmelerine ilişkin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($X^2=1,332$; $P \leq 0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların termal sularla tedavileri değerlendirmeleri cinsiyete göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 11. Turistlerin termal tesislerde kalmayı planladıkları süre ile cinsiyetleri arasındaki ilişki dağılımı.

Cinsiyet		1gün	1hafta sonu	3-7 gün	8-14 gün	15 gün ve daha fazla	Toplam
Erkek	N	7	16	26	11	6	66
	%	10,6	24,2	39,4	16,7	9,1	100,0
Kadın	N	4	28	27	9	10	78
	%	5,1	35,9	34,6	11,5	12,8	100,0
Toplam	N	11	44	53	20	16	144
	%	7,6	30,6	36,8	13,9	11,1	100,0

$$X^2=4,340 \quad sd=4 \quad p<0,362$$

Tablo 11’de katılımcıların “Bulduğunuz Termal Tesise Ne Kadar Süre Kalmayı Düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyetleri karşılaştırılmıştır. Buna göre erkeklerin %39,4’ü buldukları termal tesislerde 3-7 gün kalmayı planlamaktadır. Aynı grubun %24,2’si ise tesislerde bir hafta sonu kalmayı düşündüklerini belirtmiştir. Erkeklerin %16,7’si 8-14 gün, %10,6’sı bir gün ve %9,1’i de 15 gün ve daha fazla buldukları termal tesislerde kalmayı planladıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılan kadınların %35,9’u termal tesislerde bir hafta sonu kalmayı planladıklarını belirtmiştir. Aynı grubun %34,6’sı da tesislerde 3-7 gün kalmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Kadınların %12,8’i 15 gün ve daha fazla, %11,5’i 8-14 gün ve %5,1’i de bir gün buldukları termal tesislerde kalmayı planladıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %36,8’i 3-7 gün, %30,6’sı da bir hafta sonu termal tesislerde kalmayı düşünmektedir. Katılımcıların üçte ikisinden fazlası termal tesislerde kısa süre kalmayı planlamaktadır. Bu durum yaş grubuyla ve termal tesislere geliş amaçlarıyla yakından ilgilidir.

Katılımcıların termal tesislerde kalmayı planladıkları süreye ilişkin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($X^2=4,340$; $P \leq 0,05$). Başka bir ifade ile katılımcıların termal tesislerde kalmayı planladıkları süre cinsiyete göre değişmemektedir.

Turkish Studies

Tablo 12. Turistlerin termal tesislerde uygulanan tedavileri değerlendirmeleri ile eğitim durumları arasındaki ilişki dağılımı.

Eğitim durumu		Alternatiftir	Tıbbî tedavi ile birlikte yapılmalı	Farklı bir tedavi karşılaştırılmaz	Toplam
Okuryazar değil	N	6	11	6	23
	%	26,1	47,8	26,1	100,0
İlkokul	N	9	11	5	25
	%	36,0	44,0	20,0	100,0
Ortaokul	N	6	12	3	21
	%	28,6	57,1	14,3	100,0
Lise	N	22	10	8	40
	%	55,0	25,0	20,0	100,0
Yüksekokul ve üniversite	N	19	14	2	35
	%	54,3	40,0	5,7	100,0
Toplam	N	62	58	24	144
	%	43,1	40,3	16,7	100,0

$$X^2=13,663 \quad sd=8 \quad P=0,091$$

Tablo 12’de katılımcıların eğitim durumları ile “Termal Sularla Yapılan Tedavileri Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Buna göre lise mezunu katılımcıların %55’i termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmektedir. Bu grubun dörtte biri termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini ve beşte biri de farklı bir tedavi olduğunu, tıbbi tedavi ile karşılaştırılmayacağını belirtmiştir. Yüksekokul ve üniversite mezunu olan grubun %54,3’ü termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmektedir. Bu grubun %40’ı termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini ve %5,7’si de termal sularla yapılan tedavilerin farklı bir tedavi olduğu ve tıbbi tedavi ile karşılaştırılmayacağını belirtmiştir. Afyon ilinde yapılan araştırmada ise lise mezunlarının %28,6’sı, yüksekokul ve üniversite mezunlarının da %24,2’si termal sularla yapılan tedavileri alternatif olarak görmektedir (Çetin, 2010:226). Kozaklı ve Afyon’daki lise ve yüksekokul-üniversite mezunu turistlerin düşünceleri arasındaki farklılık oldukça düşündürücüdür.

Katılımcılardan ilkokul mezunu olanların %44’ü termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini, %36’sı tıbbi tedaviye alternatif olduğunu ve %20’si de farklı bir tedavi olduğunu tıbbi tedavi ile karşılaştırılmayacağını belirtmiştir. Okuryazar olmayan katılımcıların %47,8’i termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini, %26,1’i tıbbi tedaviye alternatif olduğunu ve %26,1’i de farklı bir tedavi olduğunu tıbbi tedavi ile karşılaştırılmayacağını belirtmiştir. Ortaokul mezunu olanların %57,1’i termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini, %28,6’sı tıbbi tedaviye alternatif olduğunu ve %14,3’ü de farklı bir tedavi olduğunu tıbbi tedavi ile karşılaştırılmayacağını belirtmiştir.

Turkish Studies

Katılımcılardan ilkokul, ortaokul ve okuryazar olmayan grubun ağırlıklı olarak termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedavi ile birlikte yapılması gerektiğini düşündükleri, lise ve üniversite mezunu olanların ise termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmeleri oldukça düşündürücüdür. Katılımcıların termal sularla yapılan uygulamaları değerlendirmelerine ilişkin görüşleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($X^2=13,663$; $P \leq 0,05$). Başka bir ifade ile katılımcıların termal sularla yapılan uygulamaları değerlendirmeleri eğitim durumlarına göre değişmemektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya katılan turistlerin yaklaşık %55'ini erkekler, %45'ini ise kadınlar meydana getirmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 15-54 yaşları arasındadır. Araştırmaya katılan turistlerin yaklaşık dörtte biri yüksekokul ve üniversite mezunudur. Grubun %16'sı okuma yazma bilmemektedir. Katılımcıların yaklaşık dörtte birini emekliler oluşturmakta ve bu grubu memurlar izlemektedir.

Katılımcıların yarısından fazlası bulunduğu termal tesise arkadaş ve akraba tavsiyesi ile geldiği görülmektedir. Katılımcıların onda birinden biraz fazlası ise bulunduğu termal tesise doktor tavsiyesi ile gelmiştir.

Katılımcıların yaklaşık üçte biri sağlığına yararlı olduğu için, üçte birine yakını da dinlenme amacıyla buldukları termal tesise geldiklerini belirtmiştir. Sağlık kuruluşundan sevk edilen turistlerin oranı azdır. Buldukları tesise tatil amacıyla gelenler ise katılımcıların altıda birini oluşturmaktadır. Kozaklı ilçe merkezindeki termal oteller tatil amaçlı olarak gelen turistlerin yöreye sürekli olarak gelmelerini sağlamak amacıyla yakın çevredeki doğal ve kültürel turizm değerlerini tanıtıcı turlar düzenlemelidir.

Araştırmaya katılanların %57,6'sı termal tesise hastalığının tedavisi için geldiğini belirtmiştir. Termal tesise hastalığının tedavisi için gelenlerin üçte ikisi "Romatizma/Kemik Erimesi" hastalığının bulunduğunu belirtmiştir.

Termal tesiste boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendiren katılımcıların yarıya yakını lise mezunudur. Bu grupta ikinci sırada yüksekokul ve üniversite mezunları gelmektedir. Katılımcıların yaklaşık beşte biri dinlenerek boş zamanlarını değerlendirmektedir. Bu grubun üçte biri lise mezunu, yaklaşık dörtte biri ise yüksekokul ve üniversite mezunudur.

Katılımcıların buldukları termal tesislere kaçınıcı defa geldikleri cinsiyetlerine göre değişmektedir. Buldukları termal tesislere ikinci, üçüncü ve daha fazla geldiklerini belirtenlerin yaklaşık üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan turistlerin %43,1'i termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmektedir. Bu grubun %59,7'si kadın, %40,3'ü ise erkektir. Katılımcıların %40,3'ü termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedavi ile birlikte yapılması gerektiği görüşündedir. Katılımcıların %16,6'sı da termal sularla yapılan tedavilerin farklı bir tedavi olduğunu ve tıbbi tedavi ile karşılaştırılmayacağını belirtmiştir. Katılımcıların termal sularla yapılan tedavileri değerlendirmeleri cinsiyete göre farklılık göstermemektedir.

Erkeklerin %39,4'ü buldukları termal tesislerde 3-7 gün kalmayı planlamaktadır. Aynı grubun %24,2'si ise tesislerde bir hafta sonu kalmayı düşündüklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılan kadınların %35,9'u termal tesislerde bir hafta sonu kalmayı planladıklarını belirtmiştir. Aynı grubun %34,6'sı da tesislerde 3-7 gün kalmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %36,8'i 3-7 gün, %30,6'sı da bir hafta sonu termal tesislerde kalmayı düşünmektedir. Katılımcıların üçte ikisinden fazlası termal tesislerde kısa süre kalmayı planlamaktadır. Bu durum yaş grubuyla ve termal tesislere geliş amaçlarıyla yakından ilgilidir.

Turkish Studies

Katılımcıların termal tesislerde kalmayı planladıkları süreye ilişkin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Lise mezunu katılımcıların %55'i termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmektedir. Bu grubun dörtte biri termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini belirtmiştir. Yüksekokul ve üniversite mezunu olan grubun %54,3'ü termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmektedir. Bu grubun %40'ı da termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan ilkökul mezunu olanların %44'ü termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini, %36'sı da tıbbi tedaviye alternatif olduğunu belirtmiştir. Okuryazar olmayanların %47,8'i termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini, %26,1'i de tıbbi tedaviye alternatif olduğunu düşünmektedir. Ortaokul mezunu olanların %57,1'i termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedaviler ile birlikte yapılması gerektiğini, %28,6'sı da tıbbi tedaviye alternatif olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların termal sularla yapılan tedavileri değerlendirmeleri eğitim durumlarına göre değişmemektedir.

Katılımcılardan ilkökul, ortaokul ve okuryazar olmayan grubun ağırlıklı olarak termal sularla yapılan tedavilerin tıbbi tedavi ile birlikte yapılması gerektiğini düşündükleri, lise ve üniversite mezunu olanların ise termal sularla yapılan tedavileri tıbbi tedavilere alternatif olarak görmeleri oldukça düşündürücüdür. Bu durumun nedenini araştırmak amacıyla sosyologların, turizmciilerin ve psikologların daha detaylı araştırmalar yaparak bu konunun nedenlerinin ortaya konulması gerekmektedir.

Termal turizm işletmelerinin reklam broşürü, katalog gibi tanıtım araçlarında müşterilere doğru bilgiler sunulmalı ve işletmenin imajını güçlendirecek faaliyetler yapılmalıdır. Çünkü işletme imajı ve doğru bilgilendirme termal tesislerin tercihinde oldukça önemlidir. Nitekim katılımcıların termal tesisleri tercih etme nedenleri arasında arkadaş ve akraba tavsiyesi birinci sırada gelmektedir.

Kozaklı kaplıcaları Orta Anadolu'daki termal tesisler içerisinde pilot bölge seçilmeli ve Avrupa standartlarına uygun hâle getirilmelidir. Avrupa ülkelerindeki Sosyal Güvenlik kurumları bu standartlara uygun olan yerlerdeki kaplıcalarda tedavi görenler için ödeme yapmaktadır. Bu bağlamda yurtdışındaki turistlere yönelik olarak yabancı işletmecilerle ortak işletme açılmalıdır. Bu konuda yasal düzenlemeler için Sağlık Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı girişimlerde bulunmalıdır. Bu konu incelenirken başta Avrupa ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfus oranlarının her geçen yıl arttığı ve yaklaşık olarak 20 milyon kişilik bir termal turizm pazarı olduğu unutulmamalıdır.

Termal turizme katılanlar kaplıcaya sadece şifalı su için değil, kaplıcada bulunan çeşitli etkinliklere de katılmak ve eğlenmek, bunun yanı sıra gelmiş olduğu yöreyi de gezip görmek ister. Bu nedenle Kozaklı ve yakın çevresindeki doğal ve kültürel turizm değerlerinin tanıtılması için işletmeler gezi araçları ile turistlere bu hizmeti sunmalıdırlar. Bu bağlamda alternatif turlar düzenlenmeli ve tanıtım amaçlı broşürler hazırlanarak tur programları kapsamına alınmalıdır.

Kozaklı ve çevresinde karstlaşma devam etmektedir. Buna bağlı olarak yörede örtü-çökme dolini oluşmuştur (Kopar, 2008:83-84). Bu nedenle yörede planlanan termal tesisler yapılırken bu konu dikkate alınmalıdır.

Kozaklı ilçe merkezinde Nevşehir Üniversitesi'ne bağlı termal turizm alanında marka olacak *Termal Turizm Meslek Yüksekokulu* kurulması yerinde olacaktır.

Kozaklı çevresindeki köylerde üretilen günlük süt, yumurta, peynir, sebze ve meyveler ile diğer kuru gıda ürünlerinin turistlere satışı için *Organik Tarım Ürünleri Pazarı* kurulmalıdır. Bu pazar hem turistlerin taze ve doğal ürünlere ulaşmasını sağlayacak hem de çevredeki köylülerin ekonomik kalkınmalarına yardımcı olacaktır.

Yöreye gelecek yerli ve yabancı turistlerin sayısını artırmak ve yörenin termal turizmde marka olabilmesi için uluslararası düzeyde Kozaklı'yı daha etkili tanıtılabilmek amacıyla Kozaklı Tanıtma Vakfı (KOZTAV) kurulmalıdır. Vakıf yönetiminde, turizm coğrafyacısı, tarihçi, çevre bilimci ve sanat tarihçi uzmanlar ile Turizm Bakanlığı'ndan yetkili, Belediye Başkanı ve Kaymakam'ın bulunması gerekir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT Gülşınar, "Türkiye'de Kaplıca Turizmi ve Sorunları", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S:1(2010), s.35-54.
- AKKUŞ İbrahim vd. **Türkiye Jeotermal Kaynakları Envanteri**, MTA Yayınları, Ankara 2005.
- AKOVA İsmet, "Türkiye'de Turizm Sektörünün Olanakları ve Ekonomik Fonksiyonları", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S:6(1998), s.59-92.
- AKOVA İsmet, "Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Türk Turizmi", **Türk Coğrafya Dergisi**, S:43(2004), s.71-96.
- ARASIL Tansu, "Termal Suların Sağlık Alanında Kullanımı", **Anatolia Dergisi**, S:17-18 (1991), s.45-54.
- ASLAN Z, "Türkiye'de Termal Turizmi Arz ve Talebi", **Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı**, S:1994, s.39-50. Ankara.
- ASLIHAK A (1998). **Türkiye'de Termal Turizm ve Ankara-Haymana Kaplıcası İncelemesi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AVCIKURT C. ve ÇEKEN H, "Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Geliştirilmesi", İstanbul: **Turizmde Seçme Makaleler**, TUGEY Yayınları No: 47 (1998).
- BELKAYALI Nur ve AKPINAR Nevin, "Yalova Termal Kaplıcaları'nın Rekreasyon ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Seyahat Maliyeti Yöntemi İle Tespit Edilmesi", **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S:2 (2009a), s. 177-184.
- BELKAYALI Nur (2009). **Yalova Termal Kaplıcalarının Rekreasyonel ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Belirlenmesi**. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- BULUT İhsan, "Turistik Potansiyel Yönünden Yozgat İli Kaplıcaları", **Doğu Coğrafya Dergisi**, S:2 (1997), s. 69-114.
- BULUT İhsan, "Reşadiye Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü", **15. Jeomorfoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı** (20-24 Nisan 1998), Ankara.
- BULUT İhsan, "Kökene Termal Kaynaklara Dayanan Bir Yerleşme: Sivas-Sıcak Çermik", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S:119 (1999), s.187-207.
- BULUT İhsan ve GİRGİN M, "Bingöl Kös Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü", **Doğu Coğrafya Dergisi**, S:5 (2001), s. 59-81.

- CEYLAN M. Akif, “Urganlı Termal Kaynakları (Ahmetli-Manisa)”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:33 (1998), s.537-550.
- ÇAĞLAR K. Ö, **Türkiye Şifalı Sular Kitabı**, M.T.A. Yayınları, Ankara 1973.
- ÇAVUŞ Ş, “Termal Turizmi ve Sandıklı Termal Turizm Potansiyeli”, **Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı**, S:1994, s. 48-63, Ankara.
- ÇEKİRGE N, “Kaplıca Mimarlığı ve Kaplıcalarımız”, **Anatolia Dergisi**, S:17-18 (Mayıs–Haziran 1991), s.40-44.
- ÇELİK Sabri (2001). **Termal Turizm İşletmelerinin Yapısı, İşleyişi ve Müşterilerin Rekreasyon Talebi: Sandıklı Hüdai Kaplıcası Modeli**. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- ÇETİN Turhan, **Termal Turizmin Başkenti Afyonkarahisar**, Beyazkalem Yayınevi, Ankara 2010.
- ÇORUH S, “Şifalı Sularımız ve Tıbbi Turizm Sorunlarımız”, **Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı**, S:1986, s. 44-60, Ankara.
- DOĞAN JEOTERMAL, **Kozaklı Jeotermal Yatırım Master Plan Etüdü**, Ankara 2000.
- DOĞANAY H, “Erzurum’un Termal Turistik Potansiyeli”, **Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı**, S:1988-1989, s. 156-173, Ankara.
- DOĞANAY H, “Kurşunlu Termal Turistik Bölgesi”, **Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı**, S:1992, s. 77-96, Ankara.
- DOĞANAY H. ve Hasbi Soylu, “Deliçermik Kaplıcası’nın (Erzurum) Turizm Açısından Önemi”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:34 (1999), s. 1-18.
- DOĞANAY H, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çizgi Kitapevi, Konya 2001.
- DOĞANER Suna, “Türkiye’de Turizm Ulaştırması”, **AKDTYK Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, S:4 (1996), s. 19-47.
- DOĞANER Suna, “Türkiye Turizm Ulaştırması”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S:6 (1998), s.1-25.
- DOĞANER Suna, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul 2001.
- ELMASTAŞ N, “Hasanabdal Kaplıcası”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, S:6 (2002), s.73-96.
- ERDOĞAN E. ve AKLANOĞLU F, “Termal Turizm ve Afyon-Gazlıgöl Örneği”, **E-journal of New World Sciences Academy (www.newwsa.com)**, S:1 (2008), s.83-92.
- ERİŞEN B. ve ÖZGÜR R, **Kozaklı (Nevşehir) Alanının Jeotermal Enerji Olanaklarına İlişkin Değerlendirme Raporu (Yayınlanmamış) No:10376**, MTA, Ankara 1999.
- GARİPAĞAOĞLU N, “Türkiye’den Sağlık Turizmine Bir Örnek: Sivas-Kangal Balıklı Çermik”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S:141 (2002), s. 199-210.
- GÖNEY, Süha, **Atatürk ve Armutlu Kaplıcaları**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2009.
- GÜNER İbrahim ve SEVER Ramazan, “Az Bilinen Bir İçme: Malatya-Aşağısındere İçmeceleri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:35 (2000), s.105-122.

- GÜRBÜZ M. ve KORKMAZ H, “Ilıca Kasabasında Sağlık (Termal) Turizmi”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:36 (2001), s.87-104.
- ILGAR R, “Ekolojik Bakışla Jeotermal Kaynaklara Dualist Yaklaşım”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**(www.e-sosder.com), S:13(2005), s.88-98. (ET: 24.12.2009).
- İBRET Ünal, “Türkiye’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S:18 (2007), s. 135-163.
- İLBAN M. Oğuzhan, KÖROĞLU Ahmet ve BOZOK Düriye, “Termal Turizm Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Gönen Örneği”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S:13 (2008), s.105-129.
- KAHRAMAN Nüzhet, “Sağlık Turizmi Kapsamında Kaplıcalarımızın Yeri ve Önemi”, **Anatolia**, S:15-16 (Mart-Nisan 1991a), s.10-12.
- KAHRAMAN Nüzhet, “Termal Turizm Olayı ve Yalova Kaplıcaları”, **Anatolia**, S:17-18 (Mayıs-Haziran 1991b), s.10-13.
- KARABULUT Y, “Türkiye’de Demiryolu Ulaşımı”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S:6 (1997), s.163-188.
- KARABULUT Y, **Türkiye’de Enerji Kaynakları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1999.
- KARAGÜLLE Zeki ve KARAGÜLLE Mine, “Yaşlılıkta Balneoterapi ve Kaplıca Tedavisi”, (Ed: Zeki Karagülle), **Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı**, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul 2002a, s. 139-146.
- KARAGÜLLE Zeki, “Kaplıca Tedavisinde Termal, Mineralli ve Termomineral Sular”, (Ed: Zeki Karagülle), **Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı**, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul 2002b, s. 37-50.
- KARAKUŞ Ufuk ve ÇETİN Turhan, “Jeotermal Enerjinin Kullanım Alanları ve Kırşehir Örneği”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S:2 (2003), s. 9-25.
- KETİN İhsan, **Genel Jeoloji**, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1982.
- KILIÇASLAN Aydın ve AYDINÖZÜ Duran, “Afyon İlinde Kaplıca Turizmi Özellikleri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:35 (2000), s. 247-260.
- KOÇ Fevziye, **Türkiye Kaplıcaları**, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2005.
- KOÇAK A (1996). **Kozaklı (Nevşehir) Jeotermal Alanının Su Kimyası ve Rezervuar Sıcaklığının İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KOPAR İ, “Kozaklı (Nevşehir) Jeotermal Sahası’nda Oluşan Örtü-Çökme Dolini’nin (Cover-Collapse Sinkhole) Oluşumu ve Sonuçları Bakımından Bir Değerlendirme”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:49 (2007), s. 73-88.
- KOZAK N, “Termal Turizm İşletmeciliği ve Önemi”, **Anatolia Dergisi**, S:29-30 (1992), s. 33-40.
- KOZAK N (1996). **Termal Turizmi Müşteri Profilini Belirleme Aracı Olarak Tüketici Araştırmaları: İç Turizme Yönelik Bir Uygulama**. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- KOZAK N, “Türkiye’de Termal Turizm İşletmelerinde Konaklayan Türk Turistlerin Profilinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi**, S:1-2 (1997), s.62-73.

- KOZAK N, KOZAK M.A. ve KOZAK M, **Genel Turizm**, Detay Yayıncılık, Ankara 2006.
- KÖKSAL A, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1994.
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, **Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. No: 1006, Ankara 1988.
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, **Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı**, Yatırımlar Genel Müdürlüğü Yayınları No: 8, Ankara 1993.
- OLALI H, **Turizm**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.
- ÖZAV Lütfi, “Gediz-Ilıca Termal Turizm Merkezi”, **Turizm Yıllığı**, 1994, s.230-247, Ankara.
- ÖZBEK T, **Nevşehir-Kozaklı Kaplıcası Hidrojeoloji Etüd Raporu**, MTA Yayınları 5451, Ankara 1975.
- ÖZBEK T, “Dünyada ve Türkiye'de Termal Turizmin Önemi”, **Anatolia Dergisi**, S:17-18 (Mayıs-Haziran 1991), s.15-30.
- ÖZBEK T. ve D. ÖZBEK, “Termal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu”, **Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni Dergisi**, S:2-3 (2008), s. 99-113.
- ÖZÇAĞLAR Ali, **Coğrafya'ya Giriş (Sistemik-Kavramlar-Yöntemler)**, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara 2000.
- ÖZER N, “Kaplıca Hekimliğinin Çağdaş Gelişimi”, **Anatolia Dergisi**, S:17-18 (Mayıs-Haziran 1991), s.35-39.
- ÖZGÜÇ Nazmiye, **Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul 2003.
- PİRİ T, **Sağlık ve Termal Turizmi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Raporu, Ankara 2008.
- POLAT S. ve ELMATAŞ N, “Tekman-Kiği Hamzan (Çimenözü) Termal Su Kaynakları (Erzurum)”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S:14 (2005), s. 235-249.
- RAMOS Adilia ve Rossana SANTOS. (2007). **The Quality and Innovation in Thermal Tourism Destinations**. (<http://www.esade.edu/pdf>, ET:15.07.2008).
- SANDAL E.K. ve GÜRBÜZ M, “Ekinözü İçmeleri'nde (Kahramanmaraş) Sağlık Turizmi”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:41 (2003), s. 23-40.
- SANDIKÇI M, “Müşteri Memnuniyeti Ölçülmesi ve Sandıklı Hüdayi Kaplıcası'nda Bir Alan Araştırması”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, S:2 (2007), s. 39-53.
- SELVİ Murat Selim (1996). **Bir Turizm Potansiyeli Olarak Kaplıca Turizminin Değerlendirilmesi Kangal Balıklı Kaplıca Uygulama Çalışması**. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- SELVİ Murat Selim, “Sağlık Turizmi”, (Ed.: Necdet Hacıoğlu ve Cevdet Avcıkurt), **Turistik Ürün Çeşitlendirilmesi**, Nobel Yayıncılık, Ankara 2008, s.275-294.
- SERRUYA S, **Kozaklı Kaplıcaları (Nevşehir Vilayeti) MTA Derleme Raporu** (Çev. M. Malkoç), MTA Yayınları 3207, Ankara 1963.
- SEVİNDİ C, “Sağlarca Kaplıcası'nın (Siirt) Termal Turizm Potansiyeli”, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S:40 (2008), s.115-131.

- SEVİNDİ C. ve ÖZDEMİR M, “Sarmaşık Kaplıcası”, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S:27 (2001), s.159-173.
- SOYKAN Fusun, “Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi”, **Ege Coğrafya Dergisi**, S:12 (2004), s. 1–11.
- SOYLU Hasbi, “Türkiye’de Jeotermal Enerji Uygulamaları ve Kozaklı (Nevşehir) Örneği”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S:142 (2003), s. 99-120.
- ŞAHİN İ. Fevzi, “Sağlık Turizmi Açısından Erzin İçmeleri ve Çevresel Etkileri”, **Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı** (21-23 Kasım 2007), s. 393-401, İzmir.
- ŞİMŞEK Ş, “Türkiye’de Termal Kaynakların Potansiyeli ve Genel Özellikleri”, **Anatolia**, S:17-18 (Mayıs Haziran 1991), s. 5 - 9.
- TAŞLIGİL N, “Manisa’nın Termal Turizm Potansiyeli”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:30 (1995), s. 299-317.
- TENGİLİMOĞLU Dilaver, H. Dilek SEVİN ve Bilal AK. **Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Termal Turizmin Geliştirilmesi**, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara.
- TIRAŞ M, “Haruniye Kaplıcaları”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:43 (2004), s.97-108.
- TUNCEL Metin ve Suna DOĞANER, “Kütahya’da Kaplıca Turizmi”, **Ege Coğrafya Dergisi**, S:6 (1992), s. 47-60.
- TUNÇSİPER Bedriye ve Mehmet KAŞLI, “Termal Turizmin Ekonomik Etkileri: Gönen Örneği”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, S:1 (2008), s. 120–135.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, **2009 yılı Turizm İstatistikleri**, Yayın ve Bilgi Dağıtım Daire Başkanlığı, (Erişim: 17.10.2010).
- ÜLKER İ, “Sağlık Turizmi ve Kaplıca Sularımızın Değerlendirilmesi”, **Türkiye Turizm Bankası Turizm Yıllığı**, 1986, s. 204-220, Ankara.
- ÜLKER İ, **Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması**. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 1006, Ankara 1988.
- ÜNAL Ç, “Pasinler Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S:10 (2003), s. 115-132.
- ÜNLÜ M, “Demirci-Hisar Kaplıcaları (Manisa)”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S:33 (1998), s. 559-580.
- ÜNLÜÖNEN Kurban ve Ahmet TAYFUN, “Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** (www.esosder.org), S:27 (Kış 2009), s. 1-17.
- WORLD TOURİSM ORGANIZATION (WTO), (www.world-tourism.org), (Erişim: 14.01.2010).
- YAZICI H, “Turizm Potansiyeli Yönünden Eskişehir Sakarı Ilıca Kaplıcaları”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S:110 (1997), s. 19-31.
- YILMAZ Cevdet, “Türkiye’de Turizmin Geliştirilmesi ve Turizm Gelirlerinin Artırılmasında Batı Avrupa’daki İşçilerimizden Faydalanma İmkânları”, **Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı**, 1994, s. 328-342, Ankara.
- YILMAZ Mutlu ve Rüya BAYAR, “The Potential of Thermal Tourism in Turkey”, **National Scientific Conference with International Participation under the heading “20 Years**

Union of Scientists in Bulgaria-Branch Smolyan” October, 20-21, 2006, pp.1191-1199, Smolyan, Bulgaria.

YÜZBAŞIOĞLU N. ve diğerleri, “Türkiye’de Kaplıca Kullanımının Bugünkü Durumu”, **Anatolia**, S:17-18 (Mayıs-Haziran 1991), s. 7-9.

ZAMAN M, POLAT S. ve ÖZDEMİR M, “Diyadin Kaplıcaları”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, S:4 (2000), s. 349-378.

ZAMAN M, “Havza Kaplıcaları”, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S:27 (2001), s. 235-257.

www.turizm.gov.tr (Erişim Tarihi:15.07.2010).